

**Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich**

Śląskie.
Pozytywna energia

**Krajowa Sieć
Obszarów Wiejskich**

**Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich**
na lata 2007-2013

Delimitacja przestrzenna obszarów wiejskich w województwie śląskim

KATOWICE, 6 LISTOPADA 2014 R.

Delimitacja przestrzenna obszarów wiejskich w województwie śląskim

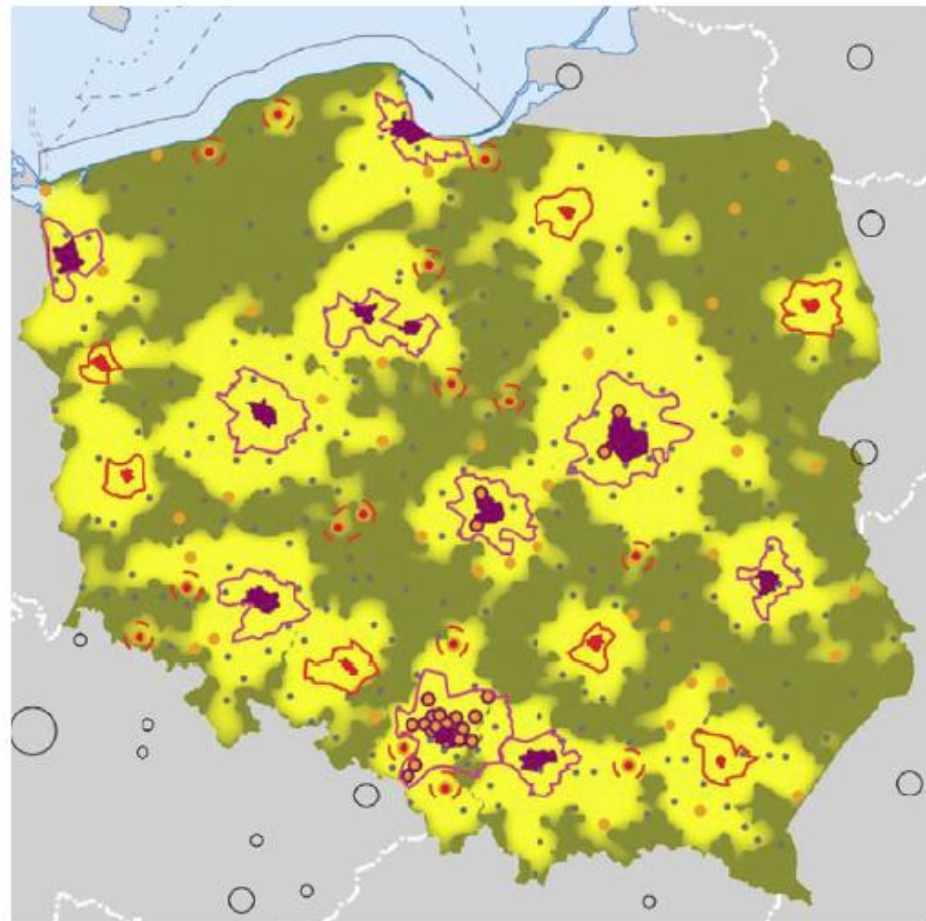
Głównym celem ekspertyzy było **wyznaczenie zasięgu przestrzennego obszarów wiejskich charakteryzujących się różnym poziomem dostępu do usług publicznych** w województwie śląskim – czyli wskazanie poziomu zróżnicowania jednostek lokalnych regionu pod tym względem.

Skoncentrowano się na wydzieleniu obszarów wiejskich o słabym i dobrym dostępie do usług publicznych – wymagają one odmiennych polityk rozwoju wsi.

Wiejskie obszary zagrożone peryferyzacją w Polsce

W KSRR (*Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego*) wskazuje się trzy rodzaje wiejskich obszarów funkcjonalnych:

- **gminy wiejskie traktowane jako część obszarów zurbanizowanych**
- **obszary wiejskie (gminy) objęte procesami dyfuzji rozwoju i posiadające warunki do ich absorpcji oraz posiadające endogeniczne potencjały (KSRR) i odpowiednio *wiejskie obszary funkcjonalne uczestniczące w procesach rozwojowych* (KPZK);**
- **obszary wiejskie o najgorszych wskaźnikach dostępności do usług publicznych i rozwoju społeczno-gospodarczego (KSRR), którym odpowiadają *wiejskie obszary funkcjonalne wymagające wsparcia* procesów rozwojowych (KPZK).**

Kategorie miast
Wojewódzkie

- metropolitalne
- ośrodki krajowe pełniące niektóre funkcje metropolitalne
- ośrodki regionalne
- subregionalne
- subregionalne w granicach obszarów funkcjonalnych miast
- lokalne

Obszary funkcjonalne ośrodków miejskich
Wojewódzkie - ustalenie

- metropolitalne
- krajowe
- Regionalne -
- zalecenie

Wiejskie obszary funkcjonalne

- uczestniczące w procesach rozwojowych
- wymagające wsparcia procesów rozwojowych

Uwaga:
Na mapie przedstawiono zasięgi oraz kategorie miast poniżej wojewódzkich w sposób przybliżony. Obszary uczestniczące w procesach rozwojowych wyznaczono na podstawie udziału osób dojeżdżających do pracy w oparciu o dane GUS.

Uwarunkowania zewnętrzne delimitacji wiejskich obszarów funkcjonalnych (WOF)

Usługi publiczne stają się nowym priorytetem dla polityki rozwoju obszarów wiejskich

Przykładowe definicje usług publicznych:

„Do kategorii usług publicznych zaliczyć można tylko te usługi, które służą osiągnięciu celów wyższych, **stanowiąc o być albo nie być wspólnoty obywateli.**” [*Usługi publiczne... 2011*]

„ Pod pojęciem usług publicznych rozumie się system usług komunalnych, społecznych i administracyjnych, który jest skierowany **na zaspakajanie potrzeb społeczności lokalnych**, a w ich dostarczaniu ważną rolę odgrywają **organy administracji rządowej i samorządowej.**” [*Dominiak J., 2012*].

Usługi publiczne mogą być realizowane przez władze publiczną i jej organy lub też **mogą być zlecane do wykonania innym podmiotom.** [*Flejterski S., i inni. 2005*]

Uwarunkowania zewnętrzne delimitacji wiejskich obszarów funkcjonalnych (WOF)

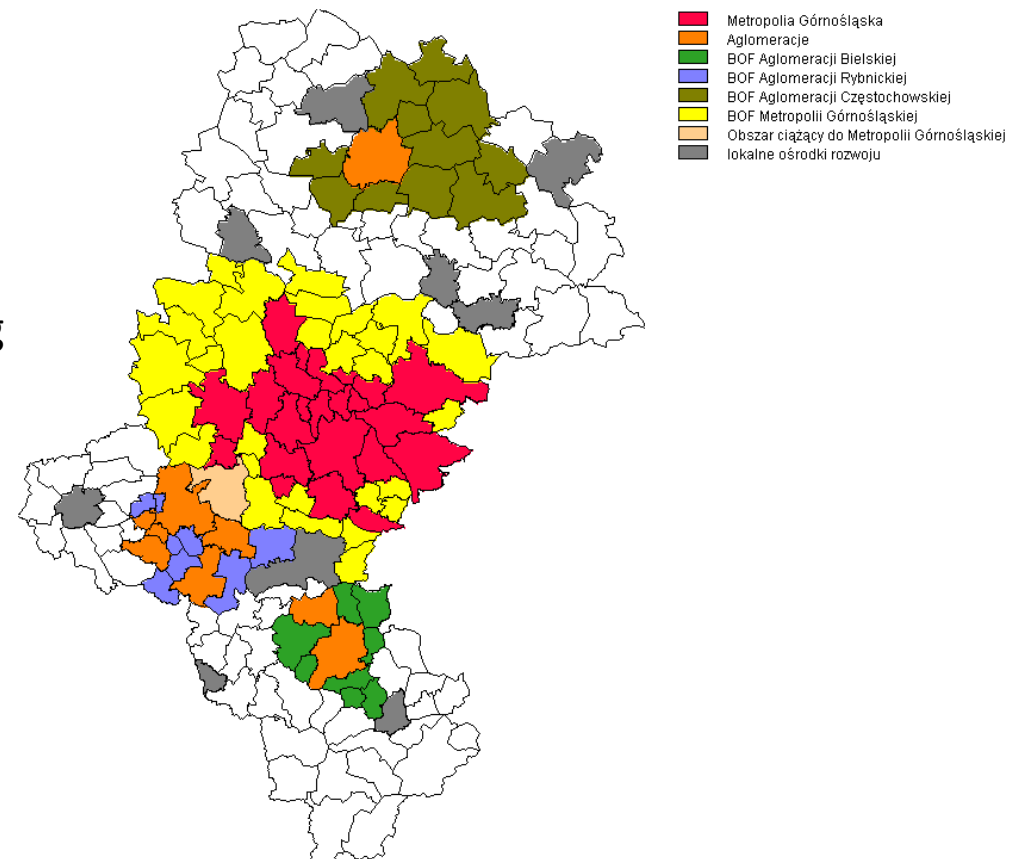
- Podział usług publicznych ze względu na rodzaj świadczonych usług: [*Usługi publiczne... 2011*]
  - **usługi i e-usługi administracyjne** (obejmują zadania realizowane przez administrację publiczną, związane z dokonywaniem czynności administracyjnych, w tym: wydawanie dokumentów nie będących decyzjami administracyjnymi, zezwoleniami, koncesjami, wprowadzanie do baz danych uzyskiwanych bezpośrednio od klientów, wydawanie zezwoleń i decyzji w trybie zgodnym z kodeksem postępowania administracyjnego, wydawanie zezwoleń i koncesji dotyczących działalności gospodarczej reglamentowanej przez państwo),
  - **usługi i e-usługi społeczne** (ochrona zdrowia, oświata i wychowanie, kultura, kultura fizyczna i rekreacja, pomoc i opieka społeczna, mieszkalnictwo, bezpieczeństwo publiczne),
  - **usługi techniczne** (transport, usługi i infrastruktura, zaopatrzenie w wodę i kanalizacja, gospodarka odpadami oraz utrzymania czystości i porządku, cmentarnictwo, zaopatrzenie w energię (elektroenergetyka, gazownictwo, ciepłownictwo), zieleń publiczna)

Uwarunkowania wewnętrzne delimitacji wiejskich obszarów funkcjonalnych (WOF)

W województwie śląskim funkcjonują:

- 44 typowe miasta oraz
- 123 obszary wiejskie w tym:
  - 5 miast zaliczanych do kategorii małych, które nie świadczą usług edukacyjnych na poziomie szkół maturalnych (Imielin, Kalety, Miasteczko Śląskie, Orzesze, Szczyrk),
  - 22 gmin miejsko-wiejskie
  - 96 gmin typowo wiejskich

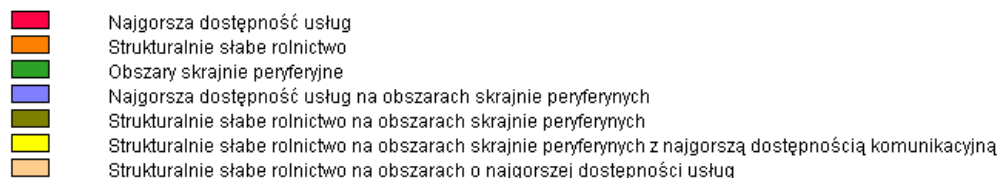
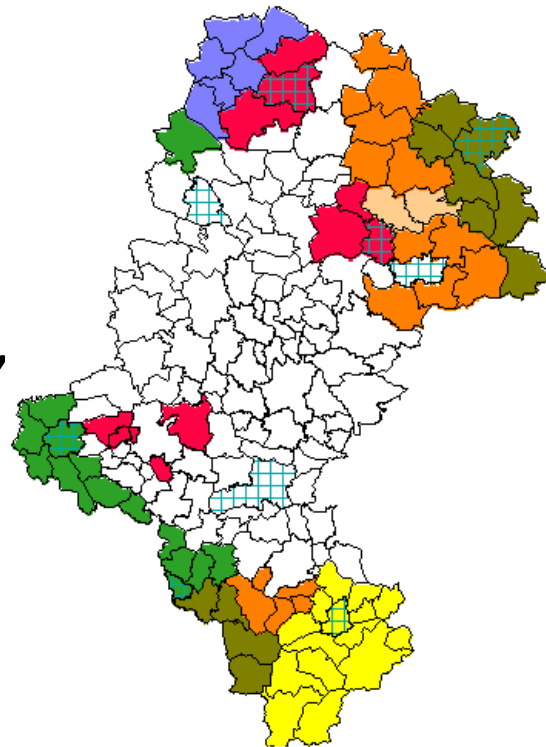
Delimitacja MOF według Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego Śląskie 2020+)

Uwarunkowania wewnętrzne delimitacji wiejskich obszarów funkcjonalnych (WOF)

Według KSRR oraz Strategii „Śląskie 2020+” w regionie występują :

- bardzo zła dostępność do usług publicznych (29 gmin),
- bardzo zła dostępność komunikacyjna (14 gmin),
- strukturalnie słabe rolnictwo (44 gminy),
- obszary skrajnie peryferyjne, (46 gmin).

Wydzielenie przestrzenne obszarów wiejskich o określonym poziomie dostępności do usług publicznych

Metoda

- wybór wskaźników (za 2012 rok) i ich uzasadnienie,
- standaryzacja wskaźników (*funkcja rozmycia*),
- ocena stopnia rozwoju gmin w ramach poszczególnych funkcji - zastosowano metodę *Multi-criteria evaluation* (MCE) z wykorzystaniem wag,
- delimitacja grup gmin na podstawie wyników cząstkowych analiz MCE (metodą K-średnich),
- wybór zwartych przestrzennie obszarów ponadlokalnych,
- pogłębiona analiza potencjałów oraz wskazanie barier rozwojowych uzyskanych obszarów

Wskaźniki

- [1] cechy położenia w przestrzeni i dostępności komunikacyjno-transportowej (3 zmienne),
- [2] procesy urbanizacyjne wsi (m.in. urbanizacja, suburbanizacja i semi-urbanizacja, *urban sprawl* (6 zmiennych),
- [3] intensywność rolnictwa (5 zmiennych),
- [4] pozarolnicze funkcje produkcyjne (3 zmienne),
- [5] intensywność aktywności w sferze usług (3 zmienne),
- [6] funkcja turystyczno-wypoczynkowa i rekreacyjna (3 zmienne),
- [7] aktywność społeczna i kulturalna (3 zmienne),
- [8] zarządzanie obszarami wiejskimi (4 zmienne).

Wydzielenie przestrzenne obszarów wiejskich o określonym poziomie dostępności do usług publicznych

podtypy gmin wiejskich uczestniczących w procesach rozwoju

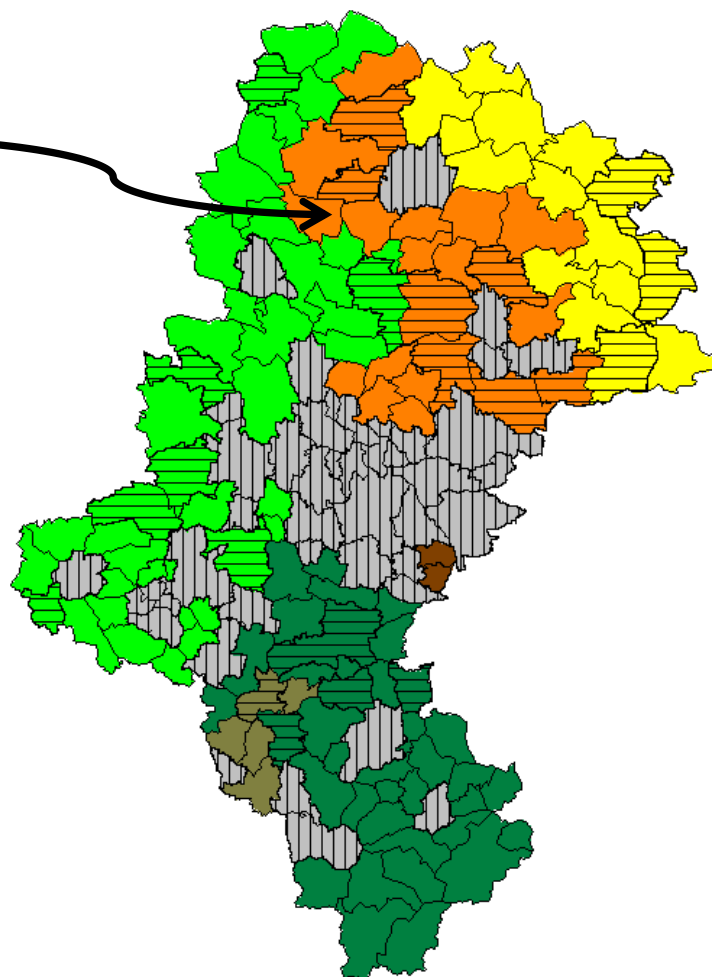
- urbanizujące się z rozwiniętym sektorem usług,
- z potencjałem rozwoju produkcji,
- rozwoju wielofunkcyjnego wsi,

podtypy gmin wiejskich nieuczestniczących w procesach rozwoju

- wstępnej fazy urbanizacji z dominacją funkcji rolniczej
- zagrożeń rozwoju związanych z peryferyzacją,
- niewykorzystanego potencjału rozwoju

Wyniki delimitacji - podtypy gmin wiejskich uczestniczących w procesach rozwoju

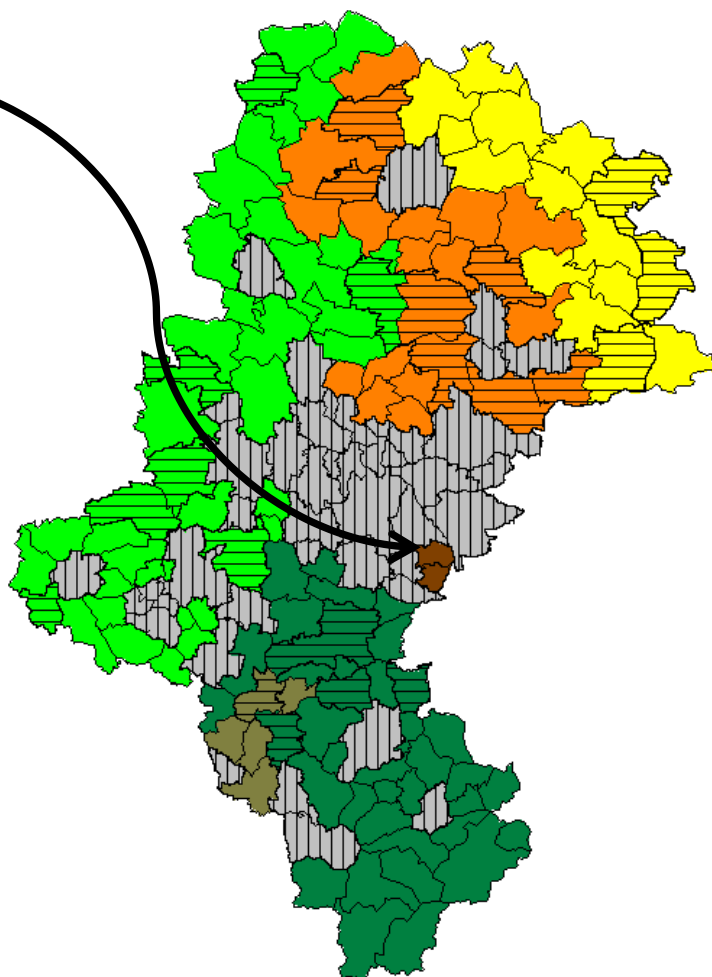
**obszary
urbanizujące się z
rozwiniętym
sektorem usług,**
obszar grupujący 7
gmin miejsko
wiejskich oraz 15
gmin wiejskich
(łącznie 22 gminy)
zlokalizowane w
pasie łączącym
Kłobuck (przez
Częstochowę,
Myszków i
Zawiercie) z
Metropolią
Górnośląską

- miasta – bieguny rozwoju
- gminy wstępnej fazy urbanizacji z dominacją funkcji rolniczej
- gminy urbanizujące się z rozwiniętym sektorem usług
- gminy zagrożone rozwoju związanych z peryferyzacją
- gminy rozwoju wielofunkcyjnego wsi
- gminy z potencjałem rozwoju produkcji
- gminy niewykorzystanego potencjału rozwoju

Wyniki delimitacji - podtypy gmin wiejskich uczestniczących w procesach rozwoju

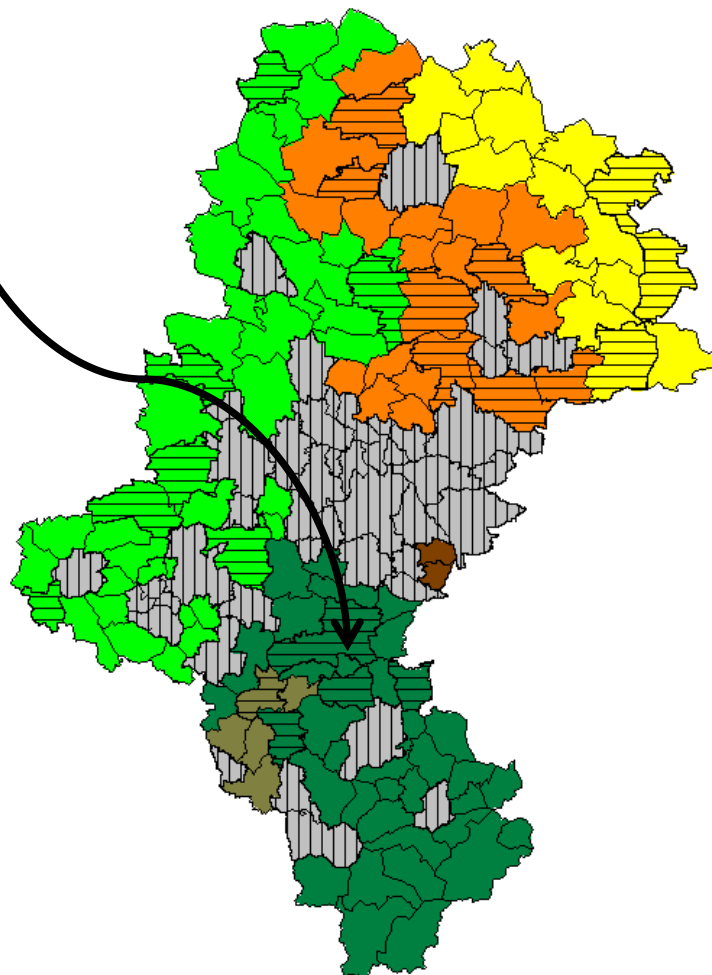
**obszary z
potencjałem
rozwoju produkcji,
niewielki obszar
łączący miasto
Imielin oraz
zurbanizowaną
wieś Chełm Śląski,
zlokalizowany w
południowo
wschodniej części
Bezpośredniego
Obszaru
Funkcjonalnego
Metropolii
Górnośląskiej**

- miasta – bieguny rozwoju
- gminy wstępnej fazy urbanizacji z dominacją funkcji rolniczej
- gminy urbanizujące się z rozwiniętym sektorem usług
- gminy zagrożone rozwoju związanych z peryferyzacją
- gminy rozwoju wielofunkcyjnego wsi
- gminy z potencjałem rozwoju produkcji
- gminy niewykorzystanego potencjału rozwoju

Wyniki delimitacji - podtypy gmin wiejskich uczestniczących w procesach rozwoju

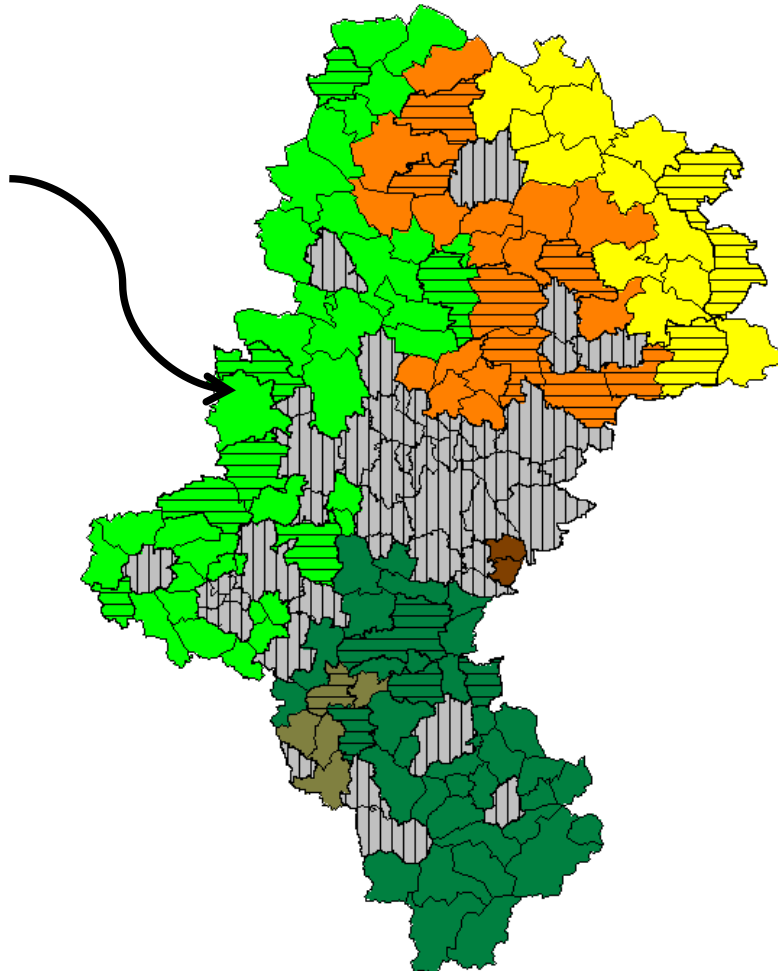
obszary rozwoju wielofunkcyjnego wsi, obszar grupujący 2 małe miasta, 4 gminy miejsko-wiejskie oraz 31 gmin wiejskich (łącznie 37 gmin) skoncentrowane głównie na **Ziemi Pszczyńskiej, Bialskiej oraz Żywieckiej**

- miasta – bieguny rozwoju
- gminy wstępnej fazy urbanizacji z dominacją funkcji rolniczej
- gminy urbanizujące się z rozwiniętym sektorem usług
- gminy zagrożone rozwoju związanych z peryferyzacją
- gminy rozwoju wielofunkcyjnego wsi
- gminy z potencjałem rozwoju produkcji
- gminy niewykorzystanego potencjału rozwoju

Wyniki delimitacji - podtypy gmin wiejskich nieuczestniczących w procesach rozwoju

obszary wstępnej fazy urbanizacji z dominacją funkcji rolniczej, obszar grupujący 2 małe miasta, 7 gmin miejsko-wiejskich oraz 33 gminy wiejskie (łącznie 42 gminy) zlokalizowane głównie **wzdłuż granicy województwa śląskiego z województwem opolskim,**

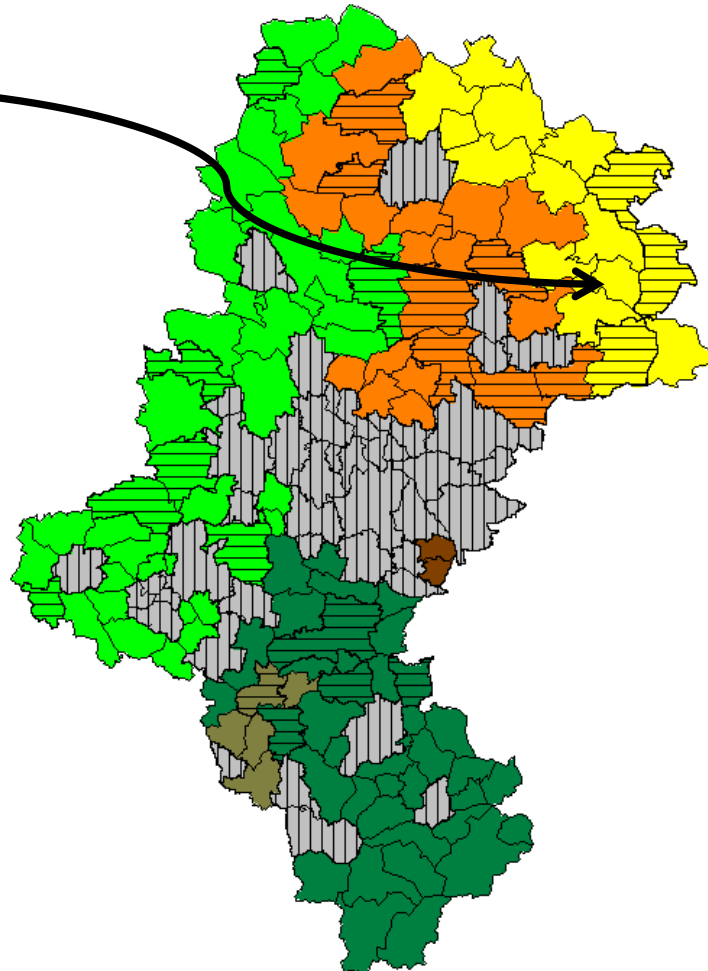

- miasta – bieguny rozwoju
- gminy wstępnej fazy urbanizacji z dominacją funkcji rolniczej
- gminy urbanizujące się z rozwiniętym sektorem usług
- gminy zagrożeni rozwoju związanych z peryferyzacją
- gminy rozwoju wielofunkcyjnego wsi
- gminy z potencjałem rozwoju produkcji
- gminy niewykorzystanego potencjału rozwoju

Wyniki delimitacji -

podtypy gmin wiejskich nieuczestniczących w procesach rozwoju

obszary zagrożeń rozwoju związanych z peryferyzacją, obszar grupujący 3 gminy miejsko-wiejskie oraz 12 gmin wiejskich (łącznie 15 gmin), zlokalizowane głównie **wzdłuż granicy województwa śląskiego z województwem łódzkim i świętokrzyskim**

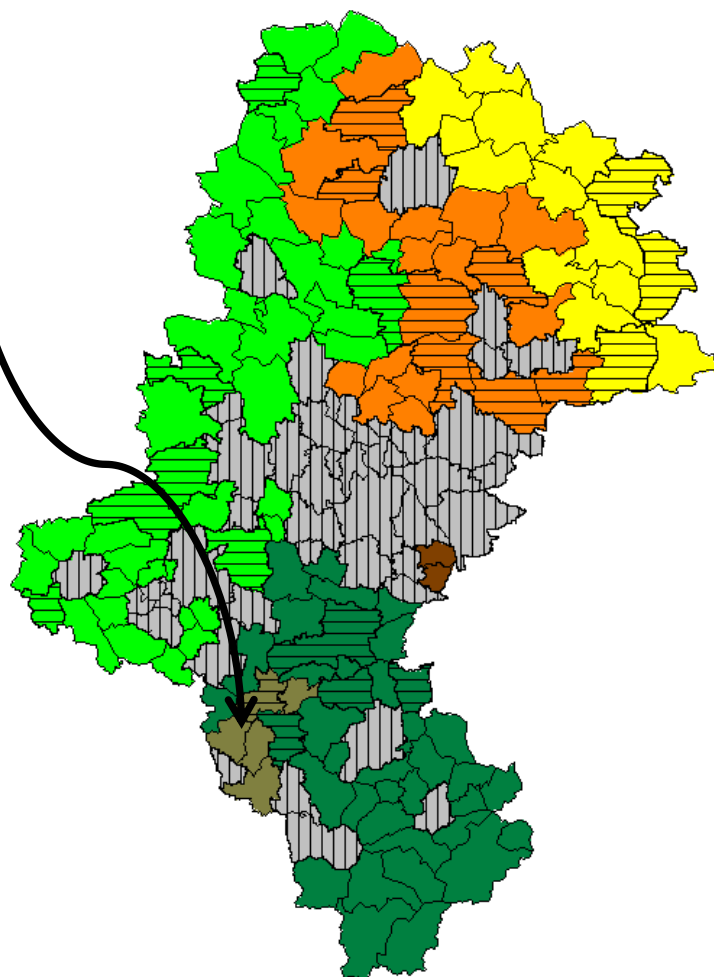

- miasta – bieguny rozwoju
- gminy wstępnej fazy urbanizacji z dominacją funkcji rolniczej
- gminy urbanizujące się z rozwiniętym sektorem usług
- gminy zagrożenia rozwoju związanych z peryferyzacją
- gminy rozwoju wielofunkcyjnego wsi
- gminy z potencjałem rozwoju produkcji
- gminy niewykorzystanego potencjału rozwoju

Wyniki delimitacji -

podtypy gmin wiejskich nieuczestniczących w procesach rozwoju

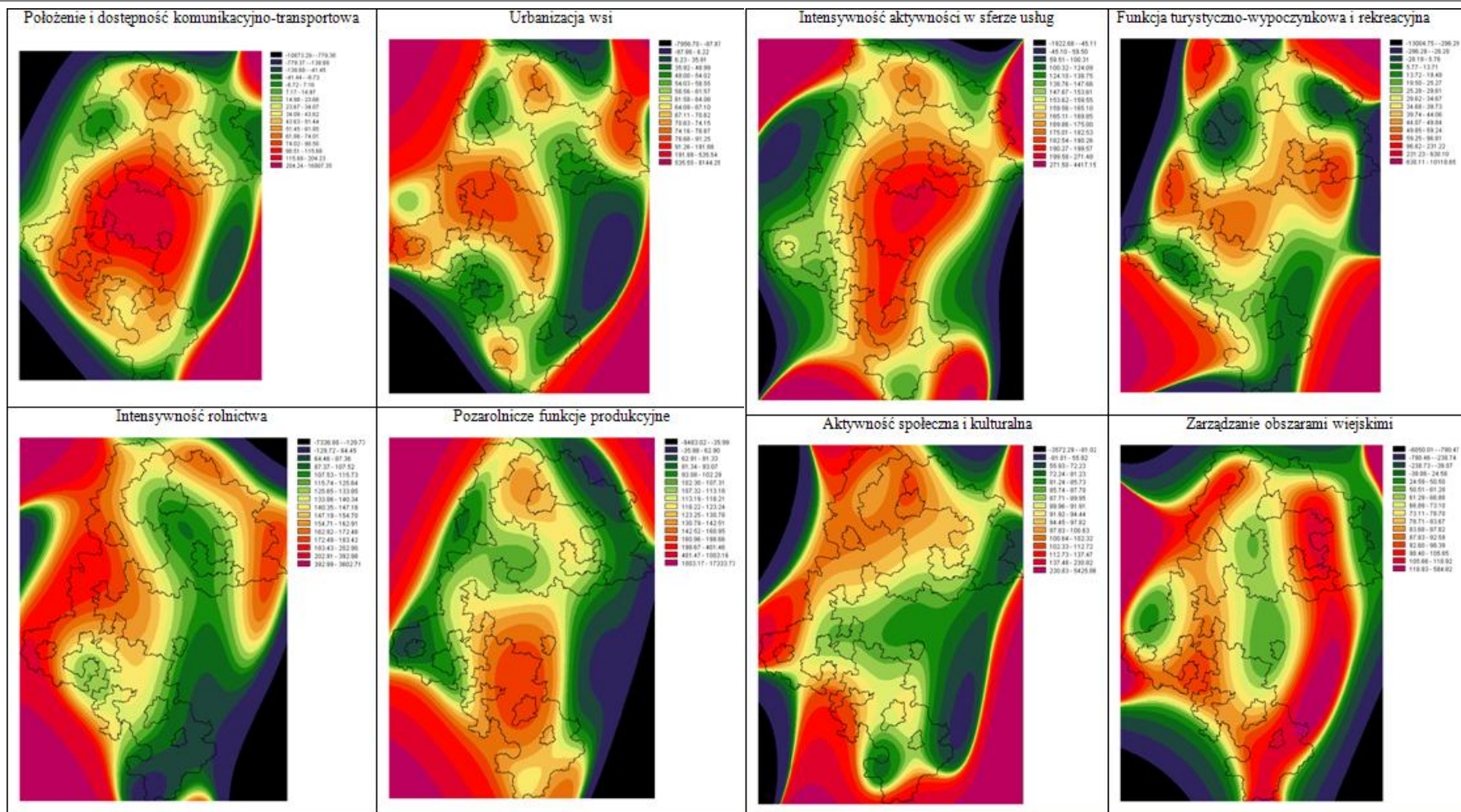
**obszary
niewykorzystanego
potencjału rozwoju,**
obszar grupujący
gminę miejsko-
wiejską oraz cztery
gminy wiejskie
(łącznie 5 gmin),
zlokalizowane w
północnozachodniej
części powiatu
cieszyńskiego.

- miasta – bieguny rozwoju
- gminy wstępnej fazy urbanizacji z dominacją funkcji rolniczej
- gminy urbanizujące się z rozwiniętym sektorem usług
- gminy zagrożone rozwoju związanych z peryferyzacją
- gminy rozwoju wielofunkcyjnego wsi
- gminy z potencjałem rozwoju produkcji
- gminy niewykorzystanego potencjału rozwoju

Główne typy funkcjonalne obszarów wiejskich na tle generalnych tendencji zjawisk i procesów zachodzących w poszczególnych wymiarach rozwoju lokalnego

Główne potencjały rozwojowe obszarów wiejskich województwa śląskiego

Obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwoju

- **intensywność aktywności w sferze usług**, głównie: *powiat będziński, zachodnia część powiatu zawierciańskiego, powiat pszczyński, północna część powiatu bielskiego,*
- **pozarolnicze funkcje produkcyjne**, głównie: *Imielin i Chełm Śląski, powiat pszczyński, północna część powiatu bielskiego bezpośrednim zapleczu funkcjonalnym miasta Częstochowa,*
- **położenie i dostępność komunikacyjno-transportowa** – głównie: *Imielin, Chełm Śląski oraz obszarach wiejskich skupionych wokół Metropolii Górnośląskiej*

Obszary wiejskie nieuczestniczące w procesach rozwoju

- **poprawnie funkcjonująca gospodarka rolna**, głównie: *okolice Raciborza, zachodnia część powiatów gliwickiego i tarnogórskiego,*
- **stosunkowo wysoka aktywność w sferze społecznej i kulturalnej**, głównie: *w okolicach Raciborza oraz północno-zachodniej części powiatu kłobuckiego oraz na terenie gmin północnozachodniej części powiatu cieszyńskiego ,*
- **nasilające się procesy urbanizacyjne**, głównie: *w powiecie gliwickim oraz w peryferyjnych obszarach na pograniczu województwa śląskiego i świętokrzyskiego*

Główne bariery rozwojowe obszarów wiejskich województwa śląskiego

Obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwoju

- **słabo funkcjonująca gospodarka rolna**, głównie powiat żywiecki, obszar pomiędzy Częstochową, a Myszkowem i Zawierciem,
- **brak dobrej dostępności komunikacyjnej**, głównie powiat żywiecki,
- **stosunkowo słabo rozwinięta funkcja turystyczna i rekreacyjna** na obszarze gmin Imielin, Chęłm Śląski

Obszary wiejskie nieuczestniczące w procesach rozwoju

- **słabo rozwinięta funkcja przemysłowa**, głównie wzdłuż granicy województwa śląskiego z województwem świętokrzyskim - oraz w bezpośrednim sąsiedztwie Raciborza i Lublińca
- **duża przewaga negatywnych zmiennych określających procesy urbanizacyjne**, głównie w północnozachodniej części powiatu cieszyńskiego, obszar pomiędzy Lublińcem a Kłobuckiem,
- **niska aktywność w sferze usług**, głównie okolice Koniecpola w kierunku na Myszków, obszar pomiędzy Lublińcem, a Raciborzem i dalej w kierunku na Rybnik,

Wnioski

- **Wyznaczony na poziomie lokalnym zasięg wiejskich obszarów funkcjonalnych w województwie śląskim istotnie różni się od wydzielen dokonywanych na poziomie ponadlokalnym.**
- **Gminy wiejskie o niezadowalającej i złej sytuacji społeczno-gospodarczej grupują się prawie wyłącznie w strefach peryferyjnych regionu.**
- **Gminy powiatu żywieckiego (ze względu na kumulację barier) mogą być zagrożone zmianą pozycji .**

- Należałoby przeprowadzić dodatkowe/systematyczne badania, których wyniki przesądziłyby o obserwowanym kierunku zmian zachodzących na obszarach wiejskich województwa śląskiego.

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Śląskie.
Pozytywna energia

Krajowa Sieć
Obszarów Wiejskich

Program
Rozwoju
Obszarów
Wiejskich
na lata 2007-2013

Dziękujemy za uwagę

krystian.heffner@ue.katowice.pl

piotr.gibas@ue.katowice.pl

Bibliografia

- *Usługi publiczne. Organizacja i zarządzanie*, A. Kożuch, B.Kożuch [red.] Monografie i Studia Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011
<http://149.156.173.214/pliki/e-onografie/monografia-8.pdf>
- Dominiak J. , 2012 *Dostępność usług publicznych na terenie województwa wielkopolskiego*, Poznań 2012.
<http://www.umww.pl/attachments/article/11578/1.Dost%C4%99pno%C5%9B%C4%87%20us%C5%82ug%20publicznych%20na%20terenie%20wojew%C3%B3dztwa%20wielkopolskiego.pdf>
- Flejterski S., Panasiuk A., Perenc J., Rosa G., *Współczesna ekonomika usług*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005
- *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030*, MRR, Warszawa, 2011.
- *Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie*, MRR, Warszawa 2010.
- *Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2020+"*, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice lipiec 2013,